

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора Інституту
правотворчості та науково-правових
експертиз НАН України, д.ю.н., проф.,
академік НАПрН України

А. Б. Гриняк

2026 року

м. Київ

26 лютого 2026 року

ВИСНОВОК

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Лазовського Олега Володимировича на тему «Договір факторингу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України (нині – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України) 29 червня 2023 року (протокол № 6).

Висновок обговорено та затверджено на розширеному засіданні відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

ПРИСУТНІ:

НАУКОВІ СПІВРОБІТНИКИ ІНСТИТУТУ:

Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. **Великанова М. М.** (рецензент); директор Інституту д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України **Кот О. О.** (науковий керівник), головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., академік НАПрН України, заступник директора Інституту з наукової роботи **Гриняк А. Б.**; провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., старший дослідник **Булат Є. А.** (головуюча на засіданні); д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України **Вінник О. М.**; старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. **Гуцуляк В. К.** (рецензент); старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. **Трубаков Є. О.**; старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., старший дослідник **Простибоженко О. С.**; головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. **Федорченко Н. В.**; головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. **Якубівський І. Є.** (онлайн формат участі); завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, д.ю.н., проф. **Міловська Н. В.** (онлайн формат участі); завідувач відділу науково-правових експертиз, д.ю.н., проф. **Красицька Л. В.**

ЗАПРОШЕНІ:

Докторант: **Наставний І. В.**

Аспіранти: **Лазовський О. В.** (здобувач); **Лісовий С. А.** (здобувач).

Всього присутні: 15 осіб (з них 9 докторів юридичних наук та 3 кандидати юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації), з яких 9 осіб з правом ухвального голосу.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення дисертації аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України Лазовського Олега Володимировича на тему «Договір факторингу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

СЛУХАЛИ:

1. Доповідь аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України **Лазовського Олега Володимировича** на тему «Договір факторингу».

Лазовський О. В. обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження, охарактеризував ступінь наукової розробленості проблеми на сучасному етапі, визначив мету та завдання наукового дослідження, обґрунтував методологічну основу дисертації, доповів основний зміст дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, ознайомив присутніх з основними результатами дослідження та положеннями, які виносяться на захист, а також сформулював загальні висновки та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Після доповіді Лазовський О. В. відповів на запитання присутніх.

1. Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова М. М. (рецензент): у науковій літературі та законодавстві предмет договору факторингу часто визначається як право грошової вимоги. Разом із тим такий підхід викликає дискусії. Як Ви вважаєте, чи коректно розглядати право грошової вимоги як предмет договору факторингу, і яким чином, на Вашу думку, має визначатися предмет цього договору з огляду на його правову мету та місце в системі цивільно-правових договорів?

Відповідь. Питання визначення предмета договору факторингу є одним із найбільш дискусійних у сучасній цивілістичній доктрині, що значною мірою зумовлено неоднозначністю законодавчого підходу до його формулювання. Так, чинне цивільне законодавство України виходить із того, що предметом договору факторингу є право грошової вимоги. Такий підхід відображає традиційне для вітчизняного законодавства розуміння предмета договору як певного майнового блага, з приводу якого сторони вступають у договірні відносини.

Водночас саме цей підхід викликає обґрунтовану критику з боку науковців. У доктрині цивільного права неодноразово наголошувалося, що зведення предмета договору виключно до майна або майнового права не дозволяє розкрити юридичну сутність договірної зв'язку. Саме тому низка

дослідників обґрунтовано пов'язує предмет договору передусім із діями сторін, які вони зобов'язуються вчинити для досягнення визначеного правового результату.

З огляду на це, застосування суто «майнового» підходу до визначення предмета договору факторингу видається концептуально проблемним. Договір факторингу за своєю правовою природою належить до договорів про надання фінансових послуг. Для цієї групи договорів характерним є те, що їх предметом традиційно визнається не майно як таке, а діяльність послугонадавача, тобто вчинення певних дій або здійснення фінансових операцій, результатом яких є корисний ефект для замовника. У цьому сенсі зосередження уваги виключно на праві грошової вимоги як предметі договору фактично ігнорує діяльнісну природу факторингу.

З урахуванням наведеного, у межах дослідження ми виходимо з того, що визначення предмета договору факторингу має ґрунтуватися насамперед на його правовій меті. Аналіз наукових джерел і практики вищих судових інстанцій свідчить, що мета договору факторингу є відносно бездискусійною – вона полягає в отриманні клієнтом фінансування за рахунок відступлення права грошової вимоги до боржника. Саме ця обставина дозволяє зробити висновок, що предметом договору факторингу слід визнавати надання фінансової послуги у формі фінансування.

Водночас для того, щоб таке визначення предмета мало достатню диференціальну здатність і дозволяло чітко відмежувати факторинг, зокрема, від кредитного договору, необхідно підкреслити його специфічну ознаку – фінансування завжди надається під відступлення права грошової вимоги. Саме поєднання цих двох елементів формує унікальну правову конструкцію факторингу: фінансування становить його основну правову й економічну мету, тоді як відступлення грошової вимоги виступає інструментом реалізації цієї мети та забезпечення балансу інтересів сторін.

Таким чином, найбільш коректним, на наш погляд, є визначення предмета договору факторингу як надання фінансової послуги з фінансування під відступлення грошової вимоги. Таке формулювання, з одного боку, адекватно відображає діяльнісну природу факторингу та його цільову спрямованість, а з іншого – забезпечує чітке відмежування цього договору від інших цивільно-правових конструкцій і сприяє формуванню більш послідовної правозастосовної практики.

2. Головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., академік НАПрН України, заступник директора Інституту з наукової роботи Гриняк А. Б.: під час виступу Ви охарактеризували договір факторингу як інтегрований цивільно-правовий договір. У чому полягає відмінність такого підходу від традиційних у доктрині уявлень про факторинг як змішаний або комплексний договір, і з яких підстав Ви вважаєте концепцію інтегрованого договору найбільш обґрунтованою для розкриття його правової природи?

Відповідь. Правова природа договору факторингу традиційно є предметом активної доктринальної дискусії, що зумовлено складною

внутрішньою будовою цієї договірної конструкції та поєднанням у ній елементів різних цивільно-правових договорів. У науковій літературі це призвело до формування двох основних підходів до його кваліфікації – як змішаного або як комплексного договору, водночас жоден із них не дає вичерпного пояснення правової сутності факторингових відносин.

Прихильники концепції змішаного договору виходять із того, що факторинг акумулює елементи цесії, кредитного договору, купівлі-продажу майнових вимог, а в окремих випадках – договорів страхування, поруки чи банківської гарантії. Водночас кваліфікація договору факторингу як змішаного викликає обґрунтовані сумніви зважаючи, що змішані договори характеризуються відсутністю власного механізму правового регулювання, оскільки до них застосовуються норми тих договорів, елементи яких вони поєднують. Натомість факторингові відносини врегульовані спеціально – як нормами глави 73 ЦК України, так і положеннями спеціального Закону України «Про факторинг». Це свідчить про поіменованість договору факторингу та наявність у нього самостійного нормативного підґрунтя, що унеможливорює його віднесення до класичних змішаних договорів.

Альтернативний підхід полягає у кваліфікації договору факторингу як комплексного. Прихильники цієї концепції обґрунтовують свою позицію тим, що факторинг охоплює декілька взаємопов'язаних обов'язків сторін, які мають спільну мету – фінансування клієнта. Проте аналіз доктринальних підходів до розуміння комплексних договорів свідчить, що такі договори зазвичай або мають міжгалузевий характер правового регулювання, або породжують кілька самостійних зобов'язань, згрупованих навколо основного. Договір факторингу цим ознакам не відповідає, оскільки він регулюється нормами приватного права та формує єдине, неподільне цивільно-правове зобов'язання.

Комплексність дій фактора – зокрема надання фінансування, здійснення цесії та надання додаткових послуг – має функціональний характер. Усі ці дії підпорядковані досягненню єдиної мети договору – фінансуванню клієнта під відступлення права грошової вимоги, а не формуванню множинності автономних зобов'язань. Відтак сама багатофункціональність договору не може слугувати достатньою підставою для визнання його комплексним у доктринальному розумінні.

З урахуванням зазначеного, найбільш обґрунтованою видається кваліфікація договору факторингу як інтегрованого цивільно-правового договору. Інтегрований договір характеризується поіменованістю, поєднанням сутнісних елементів кількох різнотипних договорів, формуванням уніфікованого зобов'язання та наявністю єдиного об'єкта. Усі ці ознаки повною мірою притаманні договору факторингу.

Таким чином, договір факторингу доцільно розглядати не як різновид змішаного чи комплексного договору, а як самостійний інтегрований цивільно-правовий договір, що посідає окреме місце в системі цивільно-правових договорів.

3. Завідувач відділу науково-правових експертиз, д.ю.н., проф. Красицька Л. В.: у світлі прийняття Закону України «Про факторинг» постає питання про його вплив на правозастосовну практику. Як Ви оцінюєте

потенціал цього Закону з точки зору вирішення наявних практичних проблем застосування договору факторингу, і чи, на Вашу думку, він здатний забезпечити належну правову визначеність у сфері факторингових правовідносин?

Відповідь. Прийняття Закону України «Про факторинг», безумовно, є важливим етапом у розвитку правового регулювання факторингових відносин в Україні та свідчить про прагнення законодавця подолати ті системні проблеми, які тривалий час ускладнювали практичне застосування договору факторингу. Водночас оцінка його ефективності потребує аналізу не лише загальної ідеї закону, а й конкретних механізмів, які він запроваджує.

Насамперед варто зазначити, що новий Закон значною мірою ґрунтується на підходах, закріплених у Модельному законі УНІДРУА про факторинг, зокрема в частині пріоритету економічної функції факторингу як інструменту фінансування та забезпечення оборотоздатності грошових вимог. Це дозволяє розглядати його не як фрагментарний нормативний акт, а як спробу побудови цілісної моделі правового регулювання факторингових послуг.

Одним із ключових практичних нововведень Закону є нормативне закріплення різновидів факторингу, зокрема регресного та безрегресного. До його прийняття ці моделі активно використовувалися у банківській практиці, однак їх права природа та розподіл ризиків між сторонами залишалися предметом дискусій і нерідко по-різному тлумачилися судами. Законодавче закріплення таких різновидів створює передумови для уніфікації договірних умов, підвищення передбачуваності правових наслідків та зменшення кількості спорів щодо характеру відповідальності сторін у разі невиконання боржником грошового зобов'язання.

Не менш значущим є запровадження реєстру відступлень прав грошової вимоги, який покликаний забезпечити публічність та прозорість факторингових операцій. У практичному вимірі це спрямовано на вирішення проблем множинного відступлення однієї і тієї ж грошової вимоги, захист добросовісних факторів та спрощення доказування належності права вимоги у судових спорах. Таким чином, реєстр виконує не лише інформаційну, а й превентивну функцію, знижуючи ризики зловживань у сфері обігу дебіторської заборгованості.

Окремої уваги заслуговує закріплення норми про нікчемність заборон або обмежень на відступлення права грошової вимоги, встановлених у первісних договорах між клієнтом і боржником. Саме ця новела має, на наш погляд, одну з найвищих прикладних цінностей. У попередній практиці умови про заборону цесії широко використовувалися та фактично нівелювали можливість застосування факторингу як інструменту фінансування, особливо для малого і середнього бізнесу. Законодавче визнання таких заборон нікчемними відображає підхід Модельного закону УНІДРУА, відповідно до якого оборотоздатність грошових вимог не може бути обмежена приватною волею сторін на шкоду функціонуванню фінансового ринку.

У сукупності зазначені нововведення свідчать про те, що Закон України «Про факторинг» має реальний потенціал для вирішення низки практичних проблем, зокрема правової невизначеності, фрагментарності регулювання та

високих транзакційних ризиків. Водночас слід зауважити, що сам по собі закон не може автоматично усунути всі труднощі застосування факторингу. Його ефективність значною мірою залежатиме від формування сталої судової практики, адаптації договірних моделей до нових вимог та належного функціонування інституційних механізмів, зокрема реєстру відступлень.

Отже, новий Закон не лише формально оновлює правове регулювання факторингових відносин, а й створює концептуальне підґрунтя для розвитку факторингу як ефективного фінансового інструменту. Разом із тим його прийняття слід розглядати не як завершальний етап, а як початок подальшого доктринального осмислення та практичної апробації закладених у ньому підходів.

4. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., ст. дослідник Простибоженко О. С. (рецензент): у доповіді Ви звернули увагу на особливості укладення договору факторингу. Чи могли б Ви пояснити, у чому полягає специфіка укладення цього договору порівняно з іншими цивільно-правовими договорами, з огляду на його фінансову природу та участь професійного суб'єкта?

Відповідь. Специфіка укладення договору факторингу зумовлена насамперед його фінансовою природою та особливим суб'єктним складом, що принципово відрізняє його від більшості класичних цивільно-правових договорів.

По-перше, договір факторингу належить до договорів про надання фінансових послуг, а отже його укладення відбувається в умовах підвищеного імперативного регулювання. На відміну від звичайних цивільно-правових договорів, де домінує диспозитивність і автономія волі сторін, у факторингу істотну роль відіграють вимоги спеціального фінансового законодавства, зокрема щодо кола осіб, які мають право надавати такі послуги, змісту істотних умов договору, форми правочину та порядку його укладення. Фактор може бути виключно професійним суб'єктом фінансового ринку, діяльність якого підлягає державному нагляду, що об'єктивно впливає на модель формування договірних умов.

По-друге, укладення договору факторингу, на відміну від «класичної» моделі оферти й акцепту, як правило, передбачає обов'язкову переддоговірну стадію. На цьому етапі здійснюється фінансово-правовий аналіз клієнта, перевірка дійсності та безспірності грошових вимог, оцінка ризиків неплатежу боржника, що не є типовим для більшості цивільно-правових договорів. Таким чином, процес укладення факторингового договору має не лише юридичний, а й виразний фінансово-аналітичний характер.

По-третє, специфікою є переважне використання способу приєднання. У практиці факторинг здебільшого укладається на основі стандартних умов, розроблених фактором як професійним надавачем фінансових послуг. Це означає, що фактична роль клієнта в узгодженні змісту договору є обмеженою, а акцепт зазвичай відбувається шляхом приєднання до наперед сформульованої публічної пропозиції. Такий підхід істотно відрізняється від індивідуально погоджених договорів, характерних для загального цивільного обороту.

По-четверте, новітнє законодавче регулювання передбачає можливість укладення договору факторингу на конкурентних засадах, зокрема через електронні аукціони. Це є нетиповим для більшості цивільно-правових договорів і свідчить про інтеграцію факторингу у публічні та цифрові механізми залучення фінансування, особливо у сфері публічних закупівель.

По-п'яте, істотною особливістю є також формалізований характер правових наслідків укладення договору, зокрема обов'язкова реєстрація відступлення права грошової вимоги у спеціальному реєстрі. Така реєстрація впливає не лише на відносини між сторонами договору, а й на їх протиставність третім особам, що виходить за межі звичайного договірної механізму.

Отже, специфіка укладення договору факторингу полягає у поєднанні приватноправової договірної автономії з елементами публічно-правового регулювання, зумовленими фінансовою природою цього договору, професійним статусом фактора та необхідністю забезпечення стабільності й прозорості фінансового обігу.

5. Провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., старший дослідник Булат Є. А. (головуюча на засіданні): у цивілістичній доктрині та правозастосовній практиці досить поширеним є підхід, за яким договір факторингу фактично ототожнюється з відступленням права вимоги або розглядається як його різновид. З огляду на це, чи можна, на Вашу думку, кваліфікувати договір факторингу як різновид цесії, і яким чином у межах Вашого дослідження обґрунтовується співвідношення договору факторингу та відступлення права грошової вимоги?

Відповідь. Питання співвідношення договору факторингу та відступлення права вимоги є одним із ключових у контексті визначення правової природи факторингу, оскільки саме цесія історично становила базову юридичну конструкцію, у межах якої формувався та розвивався інститут факторингу.

У сучасній цивілістичній доктрині немає єдності щодо розуміння правової природи цесії. Частина науковців розглядає її як акт договірної передачі майнового права від первісного кредитора до нового, інші – як договірну форму передання зобов'язальних прав, тоді як судова практика, зокрема Верховний Суд, послідовно виходить із того, що відступлення права вимоги не є окремим видом договору, а являє собою правочин або правовий результат правочину, внаслідок якого відбувається заміна кредитора у зобов'язанні. Такий підхід знаходить своє нормативне підтвердження і у положеннях ЦК України, відповідно до яких відступлення права вимоги здійснюється саме внаслідок укладення правочину.

Виходячи з цього, у межах дослідження цесія розглядається не як самостійна договірна конструкція, а як правовий результат укладення цивільно-правового договору, який опосередковує перехід права вимоги. Саме такий підхід видається найбільш узгодженим із сучасною моделлю цивільного законодавства, оскільки дозволяє чітко розмежувати договір як юридичний факт і наслідок його вчинення у вигляді заміни кредитора.

За такого розуміння питання про можливість кваліфікації договору факторингу як різновиду цесії втрачає коректність, адже ці категорії

перебувають у різних площинах. Договір факторингу є цивільно-правовою підставою виникнення зобов'язальних правовідносин, тоді як цесія – це правовий наслідок реалізації відповідного договірної механізму. Відповідно, договір факторингу та цесія співвідносяться не як родове й видове поняття, а як юридична підстава та її результат.

У межах договору факторингу відступлення права грошової вимоги має не самодостатній, а допоміжний характер. Основним правовим результатом укладення такого договору є отримання клієнтом фінансування шляхом надання фактором комплексу фінансових послуг. Цесія ж у цьому випадку виступає проміжним правовим результатом, який забезпечує перехід права вимоги від клієнта до фактора і створює необхідні юридичні передумови для досягнення головної мети договору – фінансування клієнта.

Таким чином, у межах мого дослідження договір факторингу розглядається як самостійна інтегрована договірні конструкція, у структурі якої цесія є невід'ємним, але підпорядкованим елементом. Вона інтегрується в більш складний договірний механізм, що поєднує відступлення грошової вимоги з фінансуванням та можливим наданням додаткових фінансових послуг. Саме такий підхід дозволяє, з одного боку, врахувати історичний та функціональний зв'язок факторингу з цесією, а з іншого – обґрунтувати його самостійне місце в системі цивільно-правових договорів і уникнути необґрунтованого ототожнення факторингу з простим відступленням права вимоги.

Науковий керівник д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України, директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України **Кот О. О.**, поінформував присутніх про виконання Лазовським О. В. індивідуального плану роботи аспіранта та про завершення дисертаційного дослідження.

Представлене дисертаційне дослідження зумовлене сучасними викликами функціонування цивільного обороту в умовах воєнного стану. Тривала збройна агресія спричинила істотні порушення усталених майнових зв'язків, ускладнення розрахунків між контрагентами та зростання ризиків неплатежів, що актуалізує потребу в ефективних договірних механізмах трансформації грошових вимог у ліквідні ресурси. У цих умовах факторинг набуває особливого значення як правова модель фінансування, що поєднує відступлення права вимоги з наданням спеціалізованої фінансової послуги. Прийняття спеціального законодавства у цій сфері та імплементація міжнародних стандартів регулювання засвідчують перехід до якісно нового рівня нормативної визначеності відповідних відносин, що об'єктивно потребує їх комплексного наукового осмислення.

Крім того, тривалий час договір факторингу залишався недостатньо дослідженим у вітчизняній цивілістиці, що зумовлювало неоднозначність його кваліфікації, дискусії щодо правової природи та співвідношення із суміжними конструкціями – відступленням права вимоги, кредитним договором, купівлею-продажем майнових прав. У зв'язку з рекодифікаційними процесами у сфері приватного права особливої актуальності набуває питання вироблення чіткої

теоретичної моделі договору факторингу та вдосконалення механізму правового регулювання факторингових відносин.

Кваліфікаційна наукова праця О. В. Лазовського, що розпочинається з аналізу особливостей правового регулювання відносин за договором факторингу та завершується дослідженням динаміки відповідного договірної зобов'язання, містить комплекс наукових положень, які мають істотне теоретичне значення і практичну спрямованість. Зокрема, у роботі розкрито генезу правового регулювання факторингових відносин і проаналізовано міжнародний досвід їх нормативного закріплення; визначено місце договору факторингу в системі цивільно-правових договорів та обґрунтовано його самостійний характер; сформульовано підхід до визначення його поняття і правової природи; досліджено класифікацію договору факторингу та уточнено його істотні умови; проаналізовано особливості укладення, виконання та припинення договору; визначено специфіку розподілу ризиків і правові наслідки порушення факторингового зобов'язання.

Сформульовані в дисертації наукові положення та висновки мають теоретичне і прикладне значення, сприяють розвитку доктринальних підходів до розуміння договору факторингу та можуть бути використані при вдосконаленні цивільного законодавства і формуванні сталої правозастосовної практики, а також у процесі адаптації національного приватного права до європейських правових стандартів.

Все це свідчить про високий теоретичний та практичний рівень дослідження, яке за своїм науковим рівнем є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, що відповідає вимогам п. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути рекомендоване до захисту.

В ОБГОВОРЕННІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

1. Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова М. М. (рецензент) підкреслила, що актуальність теми дисертаційного дослідження Лазовського Олега Володимировича не викликає сумніву. Фінансові послуги є ключовим інструментом забезпечення стабільності цивільного обороту, підвищення ліквідності суб'єктів підприємництва та формування сучасної інфраструктури ринку. Факторинг, будучи важливим сегментом фінансового сектору, дає змогу розширити доступ до фінансових ресурсів компаніям, що сприятиме економічному зростанню, враховуючи сучасні безпекові виклики, які постали перед Україною. 3 червня 2025 року було прийнято Закон України «Про факторинг», що, безумовно, удосконалило правове регулювання відносин факторингу. Втім, враховуючи, що наразі відбувається процес рекодифікації Цивільного кодексу України та адаптації національного законодавства до стандартів права Європейського Союзу, це створює необхідність проведення комплексного системного наукового дослідження факторингу.

Усі структурні елементи дисертації та її основні положення є взаємоузгодженими, вони об'єднані в єдиній логічній і науково-виваженій концепції. Структура роботи видається теоретично обґрунтованою, відповідає поставленим завданням, об'єкту та предмету дослідження. За предметом дослідження обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень за спеціальністю 081 «Право» (08 «Право»). Аналіз дисертаційного дослідження дає підставу стверджувати, що мета, яку поставив перед собою здобувач – формування нових теоретичних положень щодо правового регулювання відносин за договором факторингу, виявлення проблем у застосуванні правових норм у сфері відступлення дебіторської заборгованості та формулювання на цій основі практичних пропозицій, що спрямовані на удосконалення договірної регулювання цих відносин з урахуванням досвіду зарубіжних країн – загалом досягнута. Поставлені завдання аспірантом виконано повністю.

Дисертаційне дослідження виконано здобувачем у відділі приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України в межах тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (номер держаної реєстрації 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (номер держаної реєстрації 0124U001503).

Проведений аналіз дисертаційного дослідження свідчить про наявність у дисертанта ґрунтовних навичок застосування методології наукової діяльності. О. В. Лазовський вміло використав філософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Для розкриття сутності таких понять, як цесія, договір факторингу, інтегрований договір, зміст договору факторингу, предмет договору, ціна грошової вимоги, динаміка договору факторингу, спосіб та порядок договору факторингу, модус виконання, принципи належного та реального виконання, припинення договору факторингу здобувач послуговувався діалектичним методом пізнання. Застосування автором порівняльно-правового методу дало змогу проаналізувати міжнародно-правовий досвід впорядкування відносин за договором факторингу, відмежувати конструкцію договору факторингу від суміжних договірних конструкцій (договору купівлі-продажу права вимоги, кредитного договору, договорів про надання посередницьких послуг), а також розмежувати поняття «змішаний договір» та «інтегрований договір», «об'єкт договору» та «предмет договору», «конвенційний факторинг» та «конфіденційний факторинг», «ціна договору факторингу» і «ціна грошової вимоги».

Дисертант вміло використав метод аналізу та синтезу, що дозволило йому дослідити та виявити специфіку договору факторингу, окремі його різновиди, визначити зміст, а також особливості укладення, виконання і припинення договору факторингу. Заслуговує на увагу й застосування методу моделювання, завдяки якому авторові вдалося сформулювати низку пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України, присвяченого правовому регулюванню відносин факторингу.

У цілому можна стверджувати, що здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

У дисертації вирішено важливе для розвитку доктрини цивільного права нове наукове завдання: обґрунтовано теоретичні засади правового регулювання відносин за договором факторингу та виявлені проблеми у застосуванні правових норм у сфері відступлення дебіторської заборгованості. На основі аналізу українського та зарубіжного законодавства, вивчення правозастосовної практики та цивілістичної доктрини всебічно досліджено відносини факторингу, наведена загальна характеристика договору факторингу, досліджена його динаміка.

Загалом, аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою дисертації свідчить, що результати дисертаційного дослідження О. В. Лазовського є достовірними, а сформульовані висновки, узагальнення та пропозиції відповідають зазначеним рівням наукової новизни.

Зокрема вперше дисертантом запропоновано розуміти договір факторингу як такий, що акумулює в своєму змісті сутнісні елементи кількох договірних моделей, серед яких відступлення права вимоги, кредитний договір, купівля-продаж майнових вимог і посередницькі договори, що обумовлює його специфічну договірну конструкцію та формує уніфіковане цивільно-правове зобов'язання, у межах якого дії сторін підпорядковуються єдиній меті – фінансуванню клієнта під відступлення права грошової вимоги, а не створення множинності самостійних зобов'язань.

З позиції наукової значимості заслуговує на увагу запропоноване здобувачем авторське визначення договору реверсивного факторингу, під яким здобувач пропонує розуміти багатосторонню домовленість між фактором, клієнтом та боржником, за якою фактор зобов'язується за дорученням боржника виплатити клієнту грошові кошти за підтвердженими боржником грошовими вимогами, що виникли з поставки товарів або надання послуг, із наступним набуттям права вимоги до боржника у межах погодженого строку та обсягу, боржник підтверджує та гарантує своєчасне виконання таких грошових вимог, а клієнт визнає відсутність заперечень щодо їх відступлення на користь фактора.

Вперше дисертантом обґрунтовано необхідність співвідносити договір факторингу та цесію як підставу та правовий наслідок, оскільки, як слушно стверджує автор, саме договір факторингу опосередковує перехід права грошової вимоги, в той час як цесія є його безпосереднім результатом у вигляді заміни первісного кредитора та відступлення ним права грошової вимоги на користь нового кредитора.

Варто схвально оцінити проведений здобувачем порівняльний аналіз факторингових відносин у окремих зарубіжних правопорядках, що дало змогу йому зробити висновок про національні особливості правового регулювання факторингу, поєднання приватно-правових інструментів (цесії або суброгації) із публічно-правовими механізмами фінансового нагляду, регулювання факторингових відносин через загальні норми цивільного права та окремі акти фінансового законодавства.

Схвально сприймається пропозиція автора за відсутності спеціальних застережень, які б унеможливили застосування положень ч. 2 ст. 902 ЦК України до виконання факторингових зобов'язань, вважати належним виконавцем за договором факторингу фактора, який зобов'язаний виконати покладені на нього за договором зобов'язання особисто, крім випадків, коли договором факторингу передбачена можливість перекласти виконання своїх зобов'язань на іншу особу.

Заслуговує підтримки позиція про особливість припинення договору факторингу, якою, на думку здобувача, є можливість припинення його шляхом односторонньої відмови сторони за наявності передбачених договором підстав, що сприяє оперативному реагуванню на порушення умов договору, втрату довіри між сторонами, а також на інші обставини, що унеможливають подальше існування договірної зв'язку.

Позитивно сприймається і досить широке використання судової практики з питань регулювання відносин, які виникають на підставі договору факторингу. Це додатково ілюструє практичну цінність такого дослідження та достатність і достовірність його емпіричної бази. Таке використання судової практики дало змогу авторові зробити аргументовані висновки та запропонувати зміни і доповнення до чинного законодавства.

Загалом у рамках стислого аналізу рецензованої дисертації неможливо охопити всі наукові здобутки її автора; абсолютна більшість положень новизни заслуговують на підтримку; достатньо аргументованими є низка інших наукових тез та висновків дослідження; викликають інтерес з точки зору їх новизни, наукового та практичного значення низка ідей, висловлених у дисертації, які не відображені у висновках та положеннях новизни.

У цілому зміст роботи засвідчує комплексний та системний підхід до дослідження, фахове вирішення завдань дисертації та її наукову новизну. Положення, які винесені на захист, за змістом відповідають зазначеним в дисертації рівням наукової новизни (уперше, удосконалено, дістало подальшого розвитку), а їх науковий рівень та вся дисертація в цілому відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії з наукової спеціальності, за якою робота подана до захисту.

За своїм змістом дисертаційна робота О. В. Лазовського свідчить, що здобувач набув тих навичок та компетентностей, що визначені Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми Право.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям розвитку інституту факторингу.

Оцінка тексту дисертаційного дослідження, а також його результатів (висновків, пропозицій та рекомендацій) дає підстави стверджувати, що дисертантом було дотримано загальноновизнані стандарти та вимоги академічної доброчесності. Зокрема, було належним чином оформлено посилання на наукову літературу, аналітичні матеріали та нормативно-правові акти, дотримано вимоги законодавства про захист авторських прав. У роботі не

виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату чи інших проявів академічної недоброчесності.

Дисертаційна робота написана українською мовою офіційно-діловим стилем мовлення. Дисертантом використано загальноприйнятту правничу термінологію. Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі структурні частини дисертаційного дослідження пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора. Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Зроблені висновки та пропозиції за дисертаційним дослідженням мають і практичну спрямованість та можуть бути використані в освітньому процесі, в науково-дослідній діяльності, в правотворчій та правозастосовній діяльності.

Основні наукові результати дисертації висвітлені у восьми наукових працях дисертанта, серед них п'ять статей у фахових виданнях України та три тези доповідей у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій. Відтак, дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Разом з тим, позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що дисертаційне дослідження містить низку положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, які є дискусійними, або які доцільно додатково обґрунтувати у процесі публічного захисту роботи.

1. У пункті 4 новизни на рівні «вперше» автор наголошує на необхідності віднесення до категорії істотних умов договору факторингу умови про порядок та строки надання фактором фінансування на користь клієнта, що, на його думку, є закономірним, оскільки така умова безпосередньо визначає механізм реалізації предмета договору факторингу та конкретизує основну мету досліджуваного договірної зв'язку – отримання клієнтом фінансування під відступлення права грошової вимоги.

Загалом слушною є думка, висловлена дисертантом на стор. 159 роботи, що важливо чітко розмежовувати умови договору як його сутнісні положення, які відображають юридичну сутність і змістовне наповнення договірної зв'язку між фактором та клієнтом, від тих відомостей, що мають переважно техніко-організаційний або інформаційний характер і спрямовані на індивідуалізацію правочину та забезпечення його належного документального оформлення. Це впливає на визначення правових наслідків у разі відсутності тих чи інших умов договору.

Разом з тим, здобувач зазначає, що хоча порядок та строки фінансування клієнта з боку фактора повинні охоплюватися п. 7 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги і фінансові компанії», який істотною умовою договору про надання фінансових послуг визначає розмір фінансового засобу, зазначений у грошовому виразі, строки (термін) його внесення та умови взаєморозрахунків, проте, якщо взяти до уваги положення п. 2 ч. 4 ст. 7 Закону України «Про факторинг», який вказує, що договір факторингу може містити строки (терміни), умови та порядок сплати клієнту фактором ціни права грошової вимоги (що фактично є внесенням фінансового засобу у розумінні Закону «Про

фінансові послуги та фінансові компанії»), на перший погляд, вбачається, що умова щодо порядку та строків фінансування фактором клієнта на рівні спеціального законодавства віднесена законодавцем до категорії факультативних.

У доктрині цивільного права категорія «предмет договору» не має однозначного розуміння. Проте, виходячи з того, що у зобов'язанні одна особа (боржник) *зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання)*, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку, предметом договору називають певну правомірну дію. Така правомірна дія (як предмет договору), як правило, здобуває конкретизацію та деталізацію стосовно кожного окремого договору, зокрема, якщо йдеться про договір факторингу, то послуга з фінансування під відступлення грошової вимоги уточнюється, у тому числі, й через порядок та строки надання фінансування на користь клієнта.

У зв'язку з цим потребує додаткового уточнення позиція дисертанта стосовно необхідності виокремлення як самостійної такої істотної умови як порядок та строки надання фактором фінансування на користь клієнта. Чи, можливо, порядок та строки надання фінансування охоплюються умовою про предмет договору, яка, відповідно до ст. 638 Цивільного кодексу України, є істотною умовою будь-якого договору? Тим більше, що сам автор вказує, що така умова безпосередньо визначає механізм реалізації предмета договору факторингу та конкретизує основну мету досліджуваного договірною зв'язку.

2. У процесі публічного захисту доречним було б роз'яснення певним чином суперечливої позиції дисертанта стосовно характеру договору факторингу. Так, у пункті 7 новизни здобувач зазначає про недоцільність кваліфікації договору факторингу як фідучіарного, наводячи відповідні аргументи. Проте, у пункті 9, де пропонує дефініцію договору факторингу, визначає його як двосторонній, оплатний, каузальний та *частково фідучіарний* цивільно-правовий договір, за яким спеціалізований суб'єкт – фактор (фінансова установа або інша визначена законом юридична особа) надає або зобов'язується надати клієнтові фінансування у формі грошових коштів та, за потреби, додаткові фінансові послуги, а клієнт, у свою чергу, відступає або зобов'язується відступити факторові належне йому існуюче чи майбутнє право грошової вимоги до боржника, задля трансформації дебіторської заборгованості у ліквідні ресурси та забезпечення стабільності фінансового обороту клієнта як суб'єкта підприємницької діяльності.

Тому, хотілося б почути позицію автора стосовно природи договору факторингу: він фідучіарний, частково фідучіарний чи взагалі не ґрунтується на особливій особистій довірі сторін.

Проте, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня рецензованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Дисертація є цілісною, завершеною за змістом, самостійною науковою працею, що містить теоретично обґрунтовані новітні наукові результати, які у своїй сукупності розв'язують важливу для цивілістики наукову проблему правового регулювання відносин за договором факторингу. Результати дослідження мають конкретне практичне значення: можуть бути використані у навчальному процесі у вищій школі при викладанні курсу цивільного права та спеціальних цивільно-правових дисциплін (договірне право, актуальні проблеми цивільного права та ін.), для впорядкування законодавства, що регулює відносини факторингу, для вдосконалення правозастосовної практики.

Дисертаційне дослідження Лазовського Олега Володимировича на тему «Договір факторингу», подане на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а його автор – Лазовський Олег Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

2. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. Гуцуляк В. К. (рецензент) підкреслив, що тематика дисертаційної роботи, присвячена дослідженню правової природи договору факторингу, не викликає сумнівів та обґрунтовується низкою чинників. Передусім йдеться про інтенсивні євроінтеграційні процеси, які тривають в Україні, та необхідність гармонізації національного приватного права з правом Європейського Союзу. У цьому контексті особливого значення набуває модернізація цивільно-правового регулювання договірних відносин у фінансовій сфері, що відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності економічного обороту та розвитку підприємницької діяльності.

Одним із пріоритетних напрямів оновлення приватноправового законодавства є вдосконалення правового регулювання фінансових інструментів, спрямованих на забезпечення доступу суб'єктів господарювання до обігових коштів та ефективного управління дебіторською заборгованістю. Саме в цьому контексті договір факторингу набуває особливого значення як складна, багатofункціональна договірна конструкція, що поєднує елементи фінансування, відступлення права грошової вимоги та надання супутніх фінансових послуг. Попри його активне застосування у сучасному цивільному та господарському обороті, правова природа договору факторингу, його місце в системі цивільно-правових договорів, особливості предмета, змісту та механізму реалізації тривалий час залишалися дискусійними та недостатньо впорядкованими як у доктринальному, так і в нормативному вимірах.

Додаткову актуальність обраній темі надає нещодавнє оновлення спеціального законодавства у сфері факторингу, яке суттєво трансформувало підходи до правового регулювання відповідних відносин, запровадило нові інструменти та актуалізувало потребу в їх науковому осмисленні. В умовах рекодифікації цивільного законодавства України особливого значення набуває

формування цілісної та концептуально виваженої доктрини договору факторингу, здатної забезпечити єдність правозастосовної практики та відповідність національних підходів європейським стандартам.

З огляду на зазначене дисертаційне дослідження О. В. Лазовського є своєчасним і науково значущим, оскільки спрямоване на комплексний аналіз правової природи договору факторингу, з'ясування його сутнісних ознак, структури, динаміки та функціонального призначення, а також на вироблення теоретичних підходів, які можуть слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення законодавства та практики його застосування.

За предметом дослідження обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень зі спеціальності 081 – Право. Детальний науковий аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що мета, яку поставив перед собою дисертант, загалом досягнута.

У дисертації здійснений комплексний аналіз правовідносин, що виникають із договору факторингу, на основі чинного українського та європейського законодавства, наукових підходів та судової практики. У роботі містяться нові пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України, що спрямовані на усунення суперечностей та подальшого розвитку цивільно-правової науки.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку до дисертації. Перший розділ «Особливості правового регулювання відносин за договором факторингу» складається з трьох підрозділів, в яких розглядаються особливості генези правового регулювання відносин за договором факторингу, аналізується міжнародно-правовий досвід регулювання відносин за договором факторингу, а також виявляється місце договору факторингу в системі цивільно-правових договорів. Другий розділ «Загальна характеристика договору факторингу» складається з трьох підрозділів, присвячених комплексному аналізу досліджуваного договору, у тому числі, визначенню його поняття та особливостей правової природи, класифікації договору факторингу, а також встановленню специфіки його змісту. Третій розділ дисертаційної роботи «Динаміка договору факторингу» складається із двох підрозділів, у яких розглядаються питання укладення, виконання та припинення досліджуваного договору.

Застосований у дисертації науково-методологічний підхід забезпечив всебічне та глибоке опрацювання комплексу питань, пов'язаних із правовою природою договору факторингу, що дає підстави говорити про внутрішню логічну узгодженість, послідовність і концептуальну цілісність структури та змісту дослідження. Робота містить значну кількість науково обґрунтованих положень і висновків, які мають вагомe значення як для розвитку цивілістичної доктрини, так і для практики застосування норм цивільного законодавства. У процесі дослідження дисертант використав широкий спектр загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що дало змогу здійснити критичний аналіз наявних наукових підходів і правозастосовної практики. Такий підхід сприяв формулюванню виважених і аргументованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання факторингових

відносин, а також на подальший розвиток положень чинного цивільного законодавства України.

У підсумку варто констатувати, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем теоретичної аргументованості, внутрішньої узгодженості та наукової новизни. Дисертаційна робота відзначається чіткою структурною побудовою, відповідає вимогам, що ставляться до наукових досліджень такого рівня, і логічно завершується системними висновками та обґрунтованими пропозиціями, спрямованими на вдосконалення правового регулювання факторингових відносин.

Дисертаційна робота є першим в Україні комплексним науковим дослідженням правової природи договору факторингу, здійсненим з урахуванням положень новоприйнятого Закону України «Про факторинг» та оновлених підходів до нормативного регулювання факторингових відносин. Завдання, об'єкт, предмет і мета наукового дослідження сформульовані чітко, логічно та у повній відповідності до вимог, що ставляться до робіт такого рівня. Зазначене свідчить про те, що здобувачеві вдалося повною мірою досягти поставленої мети дослідження, запропонувавши концептуально цілісне бачення правової природи договору факторингу в умовах оновленого законодавчого регулювання.

Серед положень дисертації, які характеризуються елементом новизни та сприяють вирішенню низки важливих теоретичних проблем, слід окремо зупинитися на таких результатах дослідження.

Теоретично вагомим є проведений дисертантом комплексний аналіз міжнародно-правових засад регулювання факторингових відносин, зокрема ґрунтовне осмислення положень Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг 1988 р. та Модельного закону УНІДРУА про факторинг 2023 р. Автору вдалося не лише системно розкрити їх концептуальні положення, а й виявити еволюцію міжнародних підходів до розуміння факторингу як комплексної фінансової операції, що поєднує відступлення грошових вимог із наданням фінансування та супровідних послуг. Особливо цінним є висновок дисертанта щодо ролі Модельного закону як інструменту «м'якого права», здатного слугувати методологічною основою для модернізації національних законодавств, а також аргументоване обґрунтування його впливу на формування нового Закону України «Про факторинг».

Значущим із позицій розвитку цивільно-правової доктрини є здійснений у дисертації порівняльний аналіз законодавчих моделей регулювання факторингових відносин у правопорядках США, Великої Британії та низки держав континентальної Європи. Дисертант переконливо продемонстрував, що, попри відсутність у більшості країн спеціальних законів про факторинг, національні механізми правового регулювання вибудовуються на поєднанні цивільно-правових конструкцій цесії або суброгації з публічно-правовими інструментами фінансового нагляду. Особливої уваги заслуговує узагальнений висновок автора про існування загальноєвропейської тенденції до посилення оборотоздатності грошових вимог, мінімізації впливу договірних заборон на їх відступлення та підвищення прозорості факторингових операцій. Зазначені

положення не лише поглиблюють наукове розуміння правової природи факторингу, а й створюють концептуальне підґрунтя для подальшого вдосконалення вітчизняного механізму правового регулювання факторингових відносин.

Також заслуговує на увагу й висновок дисертанта щодо кваліфікації договору факторингу як інтегрованого цивільно-правового договору, що дозволяє подолати наявні в доктрині суперечності між підходами до його змішаного або комплексного характеру. На слушне переконання автора, факторинг формує єдине уніфіковане зобов'язання, у межах якого відступлення права грошової вимоги, фінансування клієнта та надання суміжних фінансових послуг не існують автономно, а функціонально підпорядковуються досягненню єдиної правової мети – фінансування під відступлення грошової вимоги.

Вагомим науковим здобутком є також проведене дисертантом комплексне відмежування договору факторингу від договору купівлі-продажу права вимоги та кредитного договору, здійснене на основі системи чітко сформульованих критеріїв, зокрема мети договору, предмета, суб'єктного складу, характеру зобов'язань і розподілу ризиків. Автор доводить, що у договорі факторингу відступлення права вимоги має допоміжний характер і слугує інструментом досягнення ширшої економіко-правової мети, тоді як у договорі купівлі-продажу воно є кінцевим результатом договірної зв'язку. Запропонована аргументація сприяє формуванню цілісного уявлення про самостійність договору факторингу в системі цивільно-правових договорів.

Вагомим теоретичним результатом дисертації є обґрунтування автором концепції договору факторингу як інтегрованої договірної конструкції з дуальним економіко-правовим характером. Дисертант послідовно доводить, що правова природа договору факторингу не може бути зведена ані до окремого різновиду фінансування, ані до відступлення грошової вимоги, оскільки досліджуваний договір інтегрує низку взаємопов'язаних елементів (фінансування, надання послуг, відступлення вимоги), поєднаних єдиною правовою метою. Такий підхід дозволяє найбільш повно відобразити юридичну специфіку факторингових правовідносин та усунути існуючі у доктрині суперечності щодо їх кваліфікації.

Заслуговує на схвалення запропоноване дисертантом розмежування предмета та об'єкта договору факторингу з урахуванням специфіки договорів про надання фінансових послуг. Зокрема, на переконання автора, предметом договору факторингу є діяльність фактора з надання фінансових послуг, тоді як об'єктом договору виступають фінансові активи – грошові кошти та право грошової вимоги. Такий підхід, узгоджується із сучасними цивілістичними уявленнями про предмет договору як юридично значущу дію сторін і дозволяє уникнути змішування категорій предмета та об'єкта договору, що є принципово важливим для коректної кваліфікації договору факторингу і розкриття його правової природи.

Науково обґрунтованим і практично цінним є запропоноване дисертантом визначення договору реверсивного факторингу як багатосторонньої договірної конструкції із самостійною правовою природою. Автор переконливо доводить, що участь боржника як ініціатора фінансування трансформує класичну модель

факторингових відносин, змінює характер цесії, впливає на розподіл ризиків та надає договору риси посередницького правочину. Запропонована дефініція реверсивного факторингу є доктринально вивіреною, логічно узгодженою з економічною сутністю цієї моделі та має очевидний потенціал для подальшого законодавчого закріплення.

Також заслуговує на позитивну оцінку підхід дисертанта до осмислення строку договору факторингу як істотної умови, який виходить за межі формального розуміння строку дії договору та враховує специфіку факторингу як тривалої, систематичної фінансової діяльності. Обґрунтування строку через багаторазове відступлення грошових вимог у межах одного договірної зв'язку дозволяє адекватно відобразити функціональне призначення договору факторингу – забезпечення стабільності фінансового обігу клієнта та управління його дебіторською заборгованістю.

Отже, отримані дисертантом наукові результати характеризуються належним рівнем обґрунтованості та відповідають вимогам, що ставляться до дисертаційних досліджень. Спираючись на напрацювання вітчизняної й зарубіжної доктрини, автору вдалося чітко окреслити коло проблем, пов'язаних із предметом дослідження, виявити наявні недоліки правового регулювання та сформулювати власні концептуальні підходи, які мають як теоретичне, так і прикладне значення.

Дисертація містить й інші значущі висновки, що підтверджують її наукову новизну та спрямованість на подальший розвиток цивілістичної науки, а також на формування механізму правового регулювання відносин у сфері факторингу.

Основні положення дисертаційного дослідження О. В. Лазовського викладені в опублікованих ним 8 наукових публікаціях, зокрема, 5 наукових статтях, які вийшли друком у фахових для юридичних наук виданнях, а також 3 тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів наукових заходів. Опубліковані наукові праці відповідають тематиці дослідження. Аналіз опублікованих здобувачем наукових статей і тез доповідей на науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях. У дисертації О. В. Лазовського «Договір факторингу» не виявлено порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота написана українською мовою офіційно-діловим стилем. Дисертантом використано загальноприйняту правничу термінологію. Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі його структурні частини пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Кваліфікаційна наукова робота О. В. Лазовського оформлена відповідно до Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, відзначаючи його теоретичну та практичну цінність, слід зазначити, що в роботі містяться окремі положення, які є недостатньо аргументованими, дискусійними чи потребують уточнення позиції здобувача.

1. Позитивно оцінюючи сформульований у п. 2 наукової новизни висновок про співвідношення договору факторингу та цесії як підстави і правового наслідку, водночас слід зауважити, що запропоноване трактування потребувало б дещо ширшого зіставлення з альтернативними доктринальними підходами, у межах яких цесія розглядається не лише як результат правочину, а й як самостійний елемент договірної конструкції в окремих цивільно-правових договорах. Крім того, у роботі доцільно було б чіткіше окреслити межі застосування запропонованої моделі, зокрема зазначити, чи має вона універсальний характер для всіх різновидів факторингу, чи насамперед стосується класичних моделей фінансування під відступлення грошової вимоги.

2. У роботі доволі переконливо обґрунтовується теза про обов'язковість та ключове значення переддоговірної стадії у факторингових правовідносинах, однак дещо відкритим залишається питання щодо її фактичної універсальності для всіх моделей факторингу. На практиці, особливо у випадках стандартизованих договорів приєднання або укладення договору в електронному форматі з використанням типових умов, переддоговірні контакти можуть мати істотно спрощений або формалізований характер. У цьому контексті доцільним видавалося б чіткіше окреслити, у яких саме випадках переддоговірна стадія має об'єктивно необхідний характер, а коли вона фактично зводиться до мінімального інформаційного обміну, що не впливає істотно на зміст договірної зв'язку.

Разом із тим, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня рецензованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертаційна робота Лазовського Олега Володимировича «Договір факторингу» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право, а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки цивільного права щодо формування сучасної концепції договору факторингу.

Дисертація Лазовського Олега Володимировича «Договір факторингу», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Лазовський Олег Володимирович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

3. Головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., академік НАПрН України Гриняк А. Б. звернув увагу на актуальність обраної здобувачем теми дисертаційного дослідження,

новизну наукових положень, а також практичну спрямованість зроблених висновків та пропозицій.

Основні положення та висновки, які зроблені під час дослідження, відображено у наукових публікаціях, що дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Лазовського О. В. відповідає нормативним вимогам та заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань Право.

4. Головуюча на засіданні провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., старший дослідник Булат Є. А. зазначила, що вищевикладені обставини, виступи співробітників відділу, доповідь автора дисертації та відповіді на поставлені питання переконливо свідчать про завершеність наукового дослідження, його теоретичне і практичне значення.

Лазовський Олег Володимирович виявив здатність здійснювати науковий пошук, самостійно ставити наукові завдання, розробляти й вирішувати наукові проблеми, вести наукову полеміку, а його дисертаційне дослідження на тему: **«Договір факторингу»** відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі права, що дає підстави рекомендувати представлену дисертаційну роботу до захисту.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити такий висновок щодо дисертації Лазовського Олега Володимировича **«Договір факторингу»**.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Лазовського Олега Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Гриняка Андрія Богдановича, доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, заслуженого юриста України, заступника директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України з наукової роботи.

4. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації Лазовського Олега Володимировича:

- **Зеліско Аллу Володимирівну**, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

- **Панову Людмилу В'ячеславівну**, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

5. Рекомендувати дисертацію Лазовського Олега Володимировича на тему «Договір факторингу» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на розширеному докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 9; проти – немає; таких, що утрималися – немає.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Лазовського Олега Володимировича на тему «Договір факторингу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України. Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України О. О. Кот.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Динамічний розвиток ринкових відносин на тлі активних євроінтеграційних процесів, що відбуваються в нашій державі впродовж останнього десятиріччя, вимагає проведення масштабних трансформацій в економічному секторі України, зокрема, в частині подальшого вдосконалення її фінансового механізму, а також розширення способів використання фінансових ресурсів в умовах глобалізації та зближення економічних просторів європейських країн. У цьому контексті неабияку роль відіграють фінансові послуги, які, без перебільшення, є ключовим інструментом забезпечення стабільності господарського обороту, підвищення ліквідності суб'єктів підприємництва та формування сучасної інфраструктури ринку.

Одним із таких інструментів є факторинг, який дедалі більше привертає увагу вчених та практиків. Впродовж останнього десятиліття факторинг розглядається як доволі перспективний сегмент вітчизняного фінансового сектору, здатний забезпечити поповнення обігових коштів завдяки швидкому погашенню дебіторської заборгованості. Зазначене пов'язане насамперед із тим, що за своєю сутністю факторингові операції є ефективним фінансовим інструментом, що враховує інтереси всіх суб'єктів цих правовідносин з одночасним вирішенням питань виробничого характеру, створює умови для розвитку малого та середнього бізнесу, вироблення гнучких механізмів

управління дебіторською заборгованістю, що сприяє розвитку економіки України в умовах глобалізації.

Особливої актуальності набуває необхідність розвитку факторингових правовідносин в Україні в умовах воєнного стану на тлі деструктивних економічних процесів, спричинених багаторічною військовою агресією російської федерації проти нашої держави. Численні людські втрати, знищення основних засобів виробництва та вимушене переміщення робочої сили, які щодня дестабілізують економічну діяльність, обумовлюють гостру потребу в пошуку ефективних фінансових інструментів, здатних поповнити обіговий капітал без застави для підприємств критичної інфраструктури, в першу чергу, в галузі торгівлі продуктами харчування, медикаментами, засобами мобільного зв'язку тощо, чільне місце серед яких, безумовно, відводиться факторингу. На це вказує впровадження у 2024 році урядової програми економічної підтримки «Доступний факторинг», спрямованої на забезпечення мікро-, малого та середнього підприємництва, оборотним капіталом в умовах війни, а також довгоочікуване прийняття Верховною Радою України влітку 2025 року Закону «Про факторинг», покликаного перезапустити ринок факторингу в Україні та удосконалити надання факторингових послуг. Необхідно відзначити, що прийняття цього закону стало результатом успішної імплементації Модельного закону УНІДРУА про факторинг, що в цілому слід сприймати як важливий крок на шляху нашої держави до формування сучасного, прозорого та конкурентоспроможного фінансового середовища, здатного інтегруватися у європейський економічний простір і відповідати міжнародним стандартам регулювання фінансових послуг. Зважаючи на тенденції до стрімкого розвитку ринку факторингових послуг в Україні, актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, що, своєю чергою, обумовлює потребу в подальшому реформуванні і вдосконаленні факторингових правовідносин.

У силу того, що договір факторингу аж до прийняття ЦК України був маловідомою договірною конструкцією, його використання ще й дотепер викликає жваві дискусії щодо правової природи договору факторингу, місця цього договору в системі договірних зобов'язань, співвідношення із суміжними договірними конструкціями, зокрема відмежування факторингу від договорів про відступлення права вимоги тощо.

Крім того, необхідним видається належне теоретичне осмислення і вироблення пропозицій щодо удосконалення механізму правового регулювання відносин факторингу та правильного застосування цивільно-правових норм, на чому неодноразово акцентують увагу розробники вітчизняної концепції рекодифікації цивільного законодавства. Адже важливим є аналіз того, наскільки існуюча практика є оптимальною, які проблеми стоять перед правозастосовцем в цій сфері. Викладені обставини зумовлюють актуальність теми цього дисертаційного дослідження.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-правознавців, які досліджують питання договірного регулювання загалом та факторингових відносин зокрема: А. Ю. Бабаскіна, І. А. Безклубого, С. М. Бервено, А. М. Блащука, Т. В. Боднар, М. М. Великанової, А. Б. Гриняка, В. К. Гуцуляка, І. І. Дахно, О. В. Дзери,

Г. І. Дзяхар, Н. В. Дроздової, Ю. М. Жорнокуя, К. В. Коломієць, О. О. Кота, О. В. Кохановської, П. Кувеліса, Н. С. Кузнецової, Д. В. Кучерявого, А. Лагаці, І. С. Лукасевич-Крутник, В. В. Луця, О. О. Мережка, В. М. Никифорака, О. І. Пальчук, В. В. Поєдинок, Я. В. Смолина, І. В. Спасибо-Фатєєвої, А. В. Токунової, Н. В. Федорченко, Я. О. Чапічадзе, О. І. Чепис, С. І. Шимон, Р. Б. Шишки, О. С. Яворської та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України (нині – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України) 29 червня 2023 року (протокол №6). Дисертаційне дослідження підготовлено на виконання тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (номер державної реєстрації 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0124U001503).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає у формуванні нових теоретичних положень щодо правового регулювання відносин за договором факторингу, виявленні проблем у застосуванні правових норм у сфері відступлення дебіторської заборгованості та формулювання на цій основі практичних пропозицій, що спрямовані на удосконалення договірного регулювання цих відносин з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Мета дослідження зумовлює необхідність вирішення таких *завдань*:

- дослідити генезу правового регулювання відносин за договором факторингу;
- здійснити аналіз міжнародно-правового досвіду регулювання відносин за договором факторингу;
- встановити місце договору факторингу в системі цивільно-правових договорів;
- встановити поняття і правову природу договору факторингу;
- здійснити класифікацію договору факторингу;
- дослідити зміст договору факторингу;
- встановити особливості укладення договору факторингу;
- дослідити специфіку припинення договору факторингу.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, які опосередковуються конструкцією договору факторингу.

Предметом дослідження є норми вітчизняного та зарубіжного законодавств, що регулюють правовідносини, які опосередковуються конструкцією договору факторингу, наукові праці з тематики дисертаційного дослідження, матеріали судової практики у цій сфері.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, що опосередковуються конструкцією договору факторингу.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і поставлених завдань у процесі дослідження використано філософські, загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема, за допомогою діалектичного методу пізнання

розкрито сутність таких понять, як цесія, договір факторингу, інтегрований договір, зміст договору факторингу, предмет договору, ціна грошової вимоги, динаміка договору факторингу, спосіб та порядок договору факторингу, модус виконання, принципи належного та реального виконання, припинення договору факторингу (підрозділи 1.3, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод використано при аналізі міжнародно-правового досвіду впорядкування відносин за договором факторингу, при відмежуванні конструкції договору факторингу від суміжних договірних конструкцій (договору купівлі-продажу права вимоги, кредитного договору, договорів про надання посередницьких послуг), а також при розмежуванні понять «змішаний договір» та «інтегрований договір», «об'єкт договору» та «предмет договору», «конвенційний факторинг» та «конфіденційний факторинг», «ціна договору факторингу» і «ціна грошової вимоги» (підрозділи 1.2, 1.3, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Застосування формально-логічних методів, з-поміж іншого, методу аналізу та синтезу, сприяло виявленню специфічних ознак договору факторингу, дослідженню окремих його різновидів, визначенню його змісту, а також особливостей укладення, виконання і припинення договору факторингу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.3). Метод моделювання використано для формулювання відповідних пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його застосування у сфері надання факторингових послуг (підрозділи 2.3, 3.1).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень правового регулювання відносин, що виникають з договору факторингу. Наукова новизна одержаних результатів конкретизується в таких основних наукових положеннях, що виносяться на захист:

Вперше:

1) зроблено висновок про необхідність кваліфікації договору факторингу як інтегрованого договору, виходячи, по-перше, з його поіменованості; по-друге, з акумулювання в його змісті сутнісних елементів кількох договірних моделей, серед яких відступлення права вимоги, кредитний договір, купівля-продаж майнових вимог і посередницькі договори; по-третє, з формування у ньому саме уніфікованого цивільно-правового зобов'язання, у рамках якого дії сторін підпорядковуються єдиній меті – фінансуванню клієнта під відступлення права грошової вимоги, а не створення множинності самостійних зобов'язань; по-четверте, з наявності єдиного об'єкта договірної зобов'язання – права грошової вимоги, навколо якого сконцетрований увесь договірний механізм;

2) зроблено висновок про те, що договір факторингу та цесію слід співвідносити як підставу та правовий наслідок, оскільки саме договір опосередковує перехід права грошової вимоги, в той час як цесія є його безпосереднім результатом у вигляді заміни первісного кредитора та відступлення ним права грошової вимоги на користь нового кредитора; при цьому факторинг слід кваліфікувати як унікальну самостійну договірну конструкцію, у межах якої цесія сприймається не як кінцева самодостатня мета існування юридичного зв'язку між сторонами, а як невід'ємний елемент більш складної інтегрованої договірної моделі, спрямованої на фінансування клієнта;

3) запропоновано під договором реверсивного факторингу розуміти багатосторонню домовленість між фактором, клієнтом та боржником, за якою фактор зобов'язується за дорученням боржника виплатити клієнту грошові кошти за підтвердженими боржником грошовими вимогами, що виникли з поставки товарів або надання послуг, із наступним набуттям права вимоги до боржника у межах погодженого строку та обсягу, боржник підтверджує та гарантує своєчасне виконання таких грошових вимог, а клієнт визнає відсутність заперечень щодо їх відступлення на користь фактора;

4) зроблено висновок про необхідність віднесення до категорії істотних умов договору факторингу умови про порядок та строки надання фактором фінансування на користь клієнта, що є закономірним, оскільки вона безпосередньо визначає механізм реалізації предмета договору факторингу та конкретизує основну мету досліджуваного договірної зв'язку – отримання клієнтом фінансування під відступлення права грошової вимоги;

Вдосконалено:

5) перелік критеріїв розмежування договору факторингу та договору купівлі-продажу, який включає: 1) мету договору; 2) суб'єктний склад договору; 3) предмет договору; 4) характер вимоги, що відступається; 5) характер договірних зв'язків між сторонами; 6) оплату послуг; 7) форму договору; 8) місце договору в системі цивільно-правових договорів;

6) підхід щодо неможливості кваліфікації договору факторингу як комплексного договору, адже, попри наявність власного механізму правового регулювання, факторинг не має міжгалузевого характеру та не породжує множинності самостійних зобов'язань, а формує єдине уніфіковане цивільно-правове зобов'язання, яке поєднує елементи різних договірних конструкцій виключно з метою фінансування клієнта під відступлення грошової вимоги;

7) висновок про недоцільність кваліфікації договору факторингу як фідучіарного, оскільки: а) особлива довіра не є передумовою виникнення договірної зв'язку між сторонами; б) довіра клієнта до фактора обмежується очікуванням належного виконання останнім своїх договірних обов'язків на засадах професійності та фаховості, що в цілому є властивим для усіх договорів про надання послуг; в) довіра фактора до клієнта зводиться до дотримання останнім принципів добросовісності при відступленні грошових вимог і, по суті, є відображенням звичайного ризику, властивого будь-якій комерційній діяльності; г) втрата довіри між сторонами не є підставою для виникнення в них права на односторонню відмову від договору факторингу, що традиційно вважається основною кваліфікуючою ознакою фідучіарних договорів;

8) позицію про те, що договір факторингу наділений особливими взаємопов'язаними метою, предметом та об'єктом: метою досліджуваного договору є отримання клієнтом від фактора грошових коштів (та за потреби – додаткових фінансових послуг) за рахунок відступлення права грошової вимоги; предметом договору факторингу є надання послуги з фінансування під відступлення грошової вимоги; об'єктом договору факторингу є грошові кошти та право грошової вимоги, що відступається;

9) дефініцію договору факторингу, під яким слід розуміти двосторонній, оплатний, каузальний та частково фідучіарний цивільно-правовий договір, за

яким спеціалізований суб'єкт – фактор (фінансова установа або інша визначена законом юридична особа) надає або зобов'язується надати клієнтові фінансування у формі грошових коштів та, за потреби, додаткові фінансові послуги, а клієнт, у свою чергу, відступає або зобов'язується відступити факторові належне йому існуюче чи майбутнє право грошової вимоги до боржника, задля трансформації дебіторської заборгованості у ліквідні ресурси та забезпечення стабільності фінансового обороту клієнта як суб'єкта підприємницької діяльності;

10) розуміння ціни договору факторингу як узгодженого сторонами розміру винагороди фактора за надання на користь клієнта фінансування та інших передбачених договором послуг, який визначається з урахуванням обсягу наданого фінансування, характеру супутніх послуг, рівня ризику фактора у разі невиконання боржником грошових вимог, а також виду договору факторингу; при цьому ціна договору конкретизується через визначення у договорі строків, умов, порядку та способу виплати такої винагороди, які відображають механізм формування та реалізації сторонами умови про ціну договору;

11) перелік істотних умов договору факторингу, до яких слід відносити умови про: предмет договору; ціну договору; строк договору; строки, умови, порядок та спосіб виплати фактору винагороди; порядок та строки надання фактором фінансування на користь клієнта; ціну права вимоги, а також порядок та момент передання права вимоги на користь фактора; права та обов'язки сторін; відповідальність сторін у разі порушення договору факторингу; зміну та припинення договору факторингу; вид факторингу;

12) висновок про те, що в силу відсутності спеціальних застережень, які б унеможливили застосування положень ч. 2 ст. 902 ЦК України до виконання факторингових зобов'язань, за загальним правилом, належним виконавцем за договором факторингу слід вважати фактора, який зобов'язаний виконати покладені на нього за договором зобов'язання особисто, крім випадків, коли договором факторингу передбачена можливість перекласти виконання своїх зобов'язань на іншу особу, яка при цьому: 1) повинна бути фінансовою установою та мати право відповідно до закону здійснювати факторингові операції на підставі ліцензії; 2) не набуває статусу сторони договору факторингу, а також жодних прав і обов'язків фактора; 3) не несе відповідальності перед клієнтом за неналежне виконання делегованих фактором обов'язків;

Набуло подальшого розвитку:

13) позиція про те, що наявність навіть суттєвої різниці між номінальною та реальною вартістю грошової вимоги не є беззаперечним критерієм розмежування договору факторингу та договору купівлі-продажу права вимоги, оскільки дисконт може обумовлюватися як свободою сторін у визначенні ціни вимоги, так і низькою ліквідністю останньої, що, своєю чергою, не обов'язково свідчить про необхідність сприйняття дисконту як плати за фінансову послугу.

14) висновок про те, що відсутність законодавчо визначених стандартів сумлінної поведінки потенційних контрагентів на етапі переговорів може створювати значні ризики, пов'язані зі зловживанням правом, недобросовісним

веденням переговорів, використанням конфіденційної інформації у власних інтересах, а також зі створенням загроз вчинення шахрайських дій, пов'язаних із фальсифікацією документів, відступленням неіснуючих або обтяжених грошових вимог, приховуванням важливої фінансової інформації тощо. Вказане свідчить про потребу в закріпленні механізму правового регулювання переддоговірних відносин, що не лише створить додаткові гарантії захисту прав та інтересів клієнта чи фактора на випадок недобросовісності контрагента, а й сприятиме гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими правовими підходами, що в цілому відповідає курсу України на адаптацію приватного права до стандартів країн ЄС;

15) висновок про недоцільність нівелювання цінності принципу реального виконання зобов'язань, опосередкованих договором факторингу, виходячи з особливостей їх правової природи, адже досягнення правової мети договору можливе лише за умови фактичного вчинення учасниками договору діянь, які складають його зміст, причому належне фінансування та фактичне відступлення грошової вимоги не можуть бути замінені грошовою компенсацією без істотної втрати економічної та юридичної функцій договору факторингу як регулятора відносин щодо надання специфічної фінансової послуги.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

- у нормотворчій діяльності – з метою вдосконалення законодавства у сфері правового регулювання факторингових відносин;
- у науково-дослідній сфері – як методологічне підґрунтя для подальших науково-теоретичних досліджень правової природи договору факторингу;
- у правозастосовчій діяльності – при розгляді справ у сфері виконання зобов'язань за договором факторингу;
- у навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Цивільне право України», «Договірне право» та при підготовці відповідної навчально-методичної літератури.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дисертаційного дослідження були апробовані у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах: міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період» (м. Київ, 10 жовтня 2025 р.), Науково-практична конференція «Адаптація законодавства України до положень права Європейського Союзу» (м. Київ, 10 жовтня 2025 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Наукова концепція розвитку законодавства України як основний документ юридичного прогнозування» (м. Київ, 8 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у 8 публікаціях, зокрема, 5 наукових статтях у виданнях, які включено до переліку фахових для юридичних наук, а також у тезах 3 доповідей на наукових заходах, зокрема:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Лазовський О. В. Досвід правового регулювання відносин за договором факторингу в зарубіжних правопорядках. *Нове українське право*. 2025. Вип. 3. С. 256–261. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.31>.

2. Лазовський О. В. Правова природа договору факторингу. *Нове українське право*. 2025. Вип. 4. С. 227–232. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.28>.

3. Лазовський О. В. Договори регресного та безрегресного факторингу. *Нове українське право*. 2025. Вип. 5. С. 168–173. <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.5.23>

4. Лазовський О. В. Модус виконання зобов'язань за договором факторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2025. С. 73–76. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/13>.

5. Лазовський О. В. Особливості укладення договору факторингу. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. № 1(18). 2026. С. 699–708. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-1\(18\)-699-708](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-1(18)-699-708).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Лазовський О. В. Правове регулювання факторингових відносин за законодавством Сполучених Штатів Америки у ХХ ст. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період* : Міжнародна науково-практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 93–96.

7. Лазовський О. В. До питання про договори конвенційного та конфіденційного факторингу. *Адаптація законодавства України до положень права Європейського Союзу* : збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Київ, 10 жовтня 2025 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. С. 312–315.

8. Лазовський О. В. Ціна як істотна умова договору факторингу: до питання оновлення глави 73 Цивільного кодексу України. *Наукова концепція розвитку законодавства України як основний документ юридичного прогнозування*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 8 грудня 2025 р.). Київ: Алерта, 2025. С. 81–84.

Характеристика особистості здобувача. Лазовський Олег Володимирович, освіта вища юридична, у 2001 році закінчив Таврійський національний університет, здобувши кваліфікаційний рівень «спеціаліст» за кваліфікацією «юрист» зі спеціальності «правознавство». У 2007 році закінчив Київський національний економічний університет та отримав диплом спеціаліста за спеціальністю «фінанси».

З 2011 року є адвокатом.

З серпня 2002 року по липень 2011 року працював начальником юридичного відділу ФКРУ АТ «Ощадбанк».

З липня 2011 року по грудень 2011 року працював директором юридичного департаменту АТ «Родовід банк».

З січня 2012 року по січень 2018 року працював заступником директора департаменту реструктуризації та стягнення АТ «Ощадбанк».

З лютого 2018 року по серпень 2020 року працював радником практики врегулювання спорів юридичної фірми «Астерс».

З вересня 2020 року і по вересень 2021 року працював в АТ «Укрексімбанк» на посаді директора юридичного департаменту.

З листопада 2021 року і по нинішній час працює директором з юридичної роботи з НПА в АТ КБ «ПриватБанк».

Мови: українська, англійська.

Автор 8 наукових публікацій з цивільного права.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційна робота написана українською мовою. Текст роботи викладений науковим стилем доступно та послідовно відповідно до поставлених задач дисертаційного дослідження та відповідних структурних елементів (розділів, підрозділів) роботи. У роботі використано в цілому загальноприйнятну термінологію приватного та публічного права відповідно до досліджуваних питань. Сіль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Лазовського О. В. і повноти публікації основних результатів дослідження **рецензенти рекомендують:**

1. Прийняти дисертацію Лазовського Олега Володимировича **«Договір факторингу»** до захисту як таку, що відповідає вимогам, які ставляться до робіт на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

2. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Гриняка Андрія Богдановича, доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, заслуженого юриста України, заступника директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України з наукової роботи.

3. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації **Лазовського Олега Володимировича:**

- **Зеліско Аллу Володимирівну**, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

- **Панову Людмилу В'ячеславівну**, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Лазовського Олега Володимировича «Договір факторингу»**.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Лазовського О. В. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук

у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Гриняка Андрія Богдановича, доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, заслуженого юриста України, заступника директора з наукової роботи Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

1. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації **Лазовського Олега Володимировича**:

- **Зеліско Аллу Володимирівну**, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

- **Панову Людмилу В'ячеславівну**, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри цивільного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

5. Рекомендувати дисертацію **Лазовського Олега Володимировича** «Договір факторингу» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на розширеному докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 9; проти – немає; таких, що утрималися – немає.

Головуюча на засіданні:

**провідний науковий співробітник
відділу приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України,
доктор юридичних наук, старший дослідник**

Є. А. Булат